

وہلامى شەرىى بۆ پرسىارى خوينەران

م / خلیل احمد

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على
نبينا محمد وعلى آله وصحبه أجمعين، وبعد:

ئەم گۆشەىيەى گۆقارەكەمان فەتواى
مامۆستايانى ئايىنى و وەلامى پرسىارى و
كىشەى خوينەرانى بەپيژ دەربارەى فيقه
و حەدىس و ئەو شتانهى كە پەيوەنديان
بە شەرىعەتەو هەيە لە ئاميز دەگریت،
بە ويستی خواى گەورە لە هەموو
ژمارەيەكى ئەم گۆقارە بەنرخەدا
ژمارەيەك فەتوا و وەلامى بە سوودی
متمانە پيكر او دەخەينە بەر دەستی
خوينەران ئەمەش وەلامى چەند
پرسارىكە:

پا / سەلام عليكم من وەكو
خويندكارىكى كۆليجى پزىشكى دوو
پرسىارم هەيە:

۱- ئايا تشریح (شیتەل) کردنى
جەنازە بۆ مەبەستى پزىشكى (طب) ى
حەرامە يان نە؟ لە کاتیکدا تۆ بۆ بواری

زانست بەکارى دینیت، ئەگەر نا ئەو
لەوانەيە شويىنى ئەندامەكان نەناسیتەو
لەکاتى نەشتەرگەرى (عمليات) دا؟ وە
لە داها تودا سست و كەم تەرخەم و كەم
زان دەبیت لە کارەكەتدا .

۲ - وە بوونى چەند دەرسىكمان لە
خەستەخانە ، ئەمە وادەكات عەورەتى
(پیاویان ئافرەت) ببینن لەکاتى فحس
دا ئايا هيجى تیداىە؟ حەرامە يان نا؟
تکايە بە بەلگەو وەلام بەدەنەو .

وەلام: زانستى شىكارى (علم
التشریح) بەردى بناغەيە بۆ زانىارى و
زىرەكى پزىشك وەپيگەى بەدەست
هينانى ئەو زانىارىانەيە بە عەمەلى يان بە
بىرکردنەو و بەقسە پزىشك ناتوانى
پيويستى بە بەشى کردەيى (عملى)
نەبیت لە کاتیکدا (شیتەلکاری)
بناغەيەكى گرنگە بۆ ديارى کردن و
دۆزینەو و نەخۆشیهكان، وە پيويست و
بەسوودە بۆ دۆزینەو وى هۆکاری مردن

٣- پيويستی بوون به شيته لکردن بۆ نمونه ئەگەر به لگهی تر نه بوو بۆ دۆزینه وهی تاوانباران ته نها ئەم پيگایه نه بێت .

٤ - پيويسته ئەو پزیشكهی ئەم كاره دهكات كارامه و لیژان بێت .

٥ - ئەو كه سهی شيته لی بۆ دهكریت دهبی مردبی .

٦ - مۆلەت له لایه ن دادوه ره وه .

حوكمی دووم: واته بۆ دۆزینه وهی نه خۆشییه كان: دهستهی گه وه زانایانی ولاتی سعودیه بریارێکیان دهركردوه بۆ ئەم سی به شهی كه له پيشه وه باسما ن كردن له به رواری (١٣٩٦/٨/٢٠ ك به ژماره (٤٧) كه ئەمه كورته كه یه تی:

(يجوز تشريح جثة الأدمي لأجل التحقيق من دعوى جنائية أو أمراض وبائية لما في ذلك من المصالح الكثيرة ويكتفى بشتریح جثث أموات غير معصومين لأجل التعلم والتعليم حفظاً لكرامة المسلم الميت).

كه وابوو **حوكمی سی یه م:** بۆ فیربوون و فیركردن نه كريت باشتره وهك له فه توای ئەو گه وه زانایانه دهرده كه ویت .

سه بارهت به پرسیاری دووم: بینینی عه ورت بۆ كاری پزیشکی ته نها بۆ كاتیكه ئەگەر پيويست بێت ئەگینا نابی به تایبته له پیاوه وه بۆ ئافره تان یان به پیچه وانه وه، پيويسته بۆ ئافرهت

كه به هوی دهست درێژییه وه بووه یان نا، یان بۆ گواستنه وه و جی گۆپكیی ئەندامه كانی مرقف بنه وا و پشت پی به سراوه .

جا كاری شيته لکاری سی هۆكاری سه ره کی هه یه:

یه كه م: شيته لکردنی جهستهی مردوو بۆ دۆزینه وهی جوړی تاوان و تاوانباران .

دووهم: شيته ل کردنی بۆ دۆزینه وهی جوړی نه خۆشییه كه .

سی یه م: شيته لکردنی بۆ فیربوون و فیركردن .

حوكمی یه كه م: هه ركاتی تاوانه كه یان تاوانبار نادیار ونه زانراو بوو ئەوه بۆ پاراستنی حوكمی شه رعی له به ره نه چوونی به هه له دا وه بۆ پاراستنی مافی مردوو كه كه پاش خوی بۆ میراتگرانی ده مینیتته وه وه بۆ چه ندين هۆكاری شه رعی ترئه وه حوكمی ئەم به شه یه دروست و حه لال دهرده چی وه ئەمه ش به لگهی ئەم پيسایانه یه كه شه رع زانان ووتویانه:

(ارتكاب أخف الضررين) (الضرورات تبیح المحظورات) .

ئەمه ش به چه ند مه رجیک:

١- بۆ ئەو تاوانه ی كه كه سه كه پیی مردوو كه سیك تۆمه تبار كرا بێت .

٢- شيته لکاری یه كه بگاته ئەنجام بۆ دۆزینه وهی تاوانباره كه .

وېلام: خوښوتاندن يان خوځوشتن به ئه نقه ست گوناځي گه وره يه نابي موسلمان په ناي بې بات، وه پيوسته موسلمان به ئارام بېت به رامبه کوسپه کاني ژياني دونيا و ترسي خوي ه بېت و نه و باوه پره ي به خوا و پوړي دوايي و قه زاو قه دهر ئه بېت کاريکي و بکه ن که سي موسلمان هرگيز له دونيادا ده ست بې خوځوشتن و نائوميدي نه به ن، وه ده بي موسلمان ه ميشه چاوي له پاداشتي پوړي دوايي يه وه بېت، راس ته دوا ئه نجامي ه موو که سيک هر مردنه به لام ئيمه که سمان نازانين که ي و به چي و له کوي دهرين، وه قه ده غمان له سهر کراوه خو مان بکوژين که و او بوو مروځ کاتيک تاوانبار ده بېت که خوي بکوژيت ئه گينا مردن هر يه کجاره و هر ئه وه شه که بوي نوسراوه به لام ئه و تاوانبار بوونه له بهر ئه وه يه فهرماني خوي شکاندوه سزاي که سيک که خوي، بسوتيني يان بکوژيت به ئه نقه ست ئه وه يه که نه بو هوره يره - خوي لي پازي بي - ئه لي پيغه مبهري خوا ﷺ فهرموويه تي:

(من تردی من جبل فقتل نفسه فهو في نار جهنم يتردى فيها خالداً مخلداً فيها أبداً، ومن تحسى سماً فقتل نفسه سماً في يده يتحساه في نار جهنم خالداً مخلداً فيها أبداً، ومن قتل نفسه بحديدة حديدته في يده

پزيشکي ئافره ت ه بېت وه بې پياو انيش پزيشکي پياو ه بېت له بهر پاراستني دين و ره وشتي که سه کان نه گهر نه بوو نه و کاته دروسته له گهل ئه م مه رجان ه:

يه که م: بينين و ته ماشا کردن ده بي (محرم) ه بېت يان ئافره تيکي متمان ه پيکراو ه بېت له بهر ترسي خه لوه ت بوون که له شهر عدا نه هي ليکراوه .

دووه م: نابي نه و پزيشکه ته ماشاي هيچ شوينيکي تر بکات ته نها دم و چاو هه ردو ده سته کاني نه بېت وه ته نها نه و جيگايه ي که پيوسته چاره سهر بکريت وه پيوسته له سهر پزيشکه کان جه سته ي نه و نه خو شه دابوشن ته نها شويني مه به ست نه بېت .

سي يه م: نه گهر پزيشک تواني ته نها به ته ماشا کردن چاره سهر بکات نه وه به ده ست دروست ني يه وه پيوسته له خوا بترسي ت و چاو و ده ستي له هرام بپاري زيت .

چواره م: پيوسته له سهر ئافره تان نه گهر پيوستيان به چاره سهر بوو نه وه نه گهر پزيشکي ئافره ت نه بوو پزيشکي موسلmani متمان ه پيکراو ه لبريرن .

پ ۲ / که سيک خوي ده سوتيني ت بوچي گونا هي ده گاتي له کاتيکدا سه رنه نجامي ه هر مردنه ؟ وه ئايا سزاي که سيک که خوي ده کوزيت چي يه ؟

يتوجأ بها في نار جهنم خالداً مخلداً فيها أبداً^(١).

واته: هەر کهسی به ئەنقەست خۆی له شاخیک فری بداته خواری خۆی بکوژیت ئەو سزای له پۆژی دوازی دا له ئاگری دۆزهخ ئەو هیه به بهردهوامی له ئاگر دا خۆی فری ده داته خواری، وه هەر کهس ژههر بخوات و خۆی بکوژیت ئەو له دۆزهخدا ژههر که به دهستی وهیه تی و ده بخوات و ده یکوژیت وه به بهردهوامی، وه هەر کهس خۆی بکوژیت به پارچه ئاسنیک له دۆزهخدا ئەو ئاسنیه به دهستی وهیه تی به وه له خۆی ده دات به بهردهوامی .

کهوا بوو موسلمان به پێز خۆکوشتن یه کیکه له تاوانه گه وره کان وه ئەو کهسهی له دنیا دا خۆی ده کوژیت ئەو که سیکی نا ئومید و په شبینه و له دوا پوژیشدا سزا کهی زۆر سهخته، خوا په نامان بدات .

پ ٣ / سلام علیکم ئەو هی مامه لهی له گه ل (جولد کویست) دا کردبیت، به لام نه یزانیبیت هه رامه پاشان که زانیبیتی هه رامه وازی لی هینابیت ئەو زیڕه ی که بۆی هاتۆته وه چی لی بکات باشه ؟ خوا خیرتان بنوسی .

وه لام: ئەو کهسهی به شداری له کۆمپانیای (جولد کویست) و هاوکارهکانی کردبیت به نه زانینه وه ئەو تاوانبار نابیت، ئەو شتهی که کریویه تی ئەگه ر بکریت بیگه پینیت وه به وه مان کۆمپانیای و پاره کهی خۆی وه ربگریته وه ئەو چاکه، ئەگه ر نه توانا ئەو زیڕه ی که کریویه تی به ئەندازه یه ک پاره ئەگه ر زیاتری دهست کهوتوو له مایه کهی خۆی که داویه تی به کۆمپانیاکه ئەو ده بیت له پێگه ی خوا دا خه رج بکریت، ئەم مه سه له یه ش زانیانی ئەهلی سوننه ت به تیرو ته سه لی باسیان کردوه، به لگه شیان بۆ ئەم بۆچونه ئەم نایاته یه که خوای گه وره ده فهرموی:

﴿وَإِنْ بُسِمْتُمْ فَلَکُمْ مَرْوُوسٌ أَمْوَالُکُمْ لَا تَظْلُمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ﴾^(٢).

لَا تَظْلَمُونَ: واته: زیاتر له پاره کهی خۆتان پۆتان دروست نی یه بیبه ن .
لَا تُظْلَمُونَ: واته: دروسته مایه کهی خۆتان هه لگرن نابیت خۆتان زیان لیکه وتوو بکه ن .

بۆ زیاتر شاره زابوون له م باسه برواننه (تفسیر ابن کثیر: ج ١، ل ٣٧٥، و تفسیر القسطنطینی: ج ٣، ل: ٣٦٥)
ئەم زیادەش به پیی مافی گشتی ومافی تایبەت دەبیت و ئەوەش بزانە به خشیانی مافه گشتی یه کان له پێشه وهن وهک

(١) (رواه البخاري ومسلم) .

(٢) (سورة البقرة: ٢٧٩) .

په خشکردنی زانست و هاریکاری له بانگه وازی خه لک بۆ لای پښتانه راست و قوتابخانه و نه خوښخانه و ... هتد .

پ ۴ / من وهك موحامی يهك (پاريزهر) يك له ولاتی هه نده ران، ئايا بۆم هه يه پشستگيری له مافی ئه وه كه سانه بكم كه رهفتاریان له مرؤقی ئاسایی ناچیت، واته: كور حه ز له كور بكات و كچ حه ز له كچ بكات، كه به يه كه وه بژين كاتيك ئه م كه سانه توشی كيښه يه كه دهن له گهل هه ر كه سيكي تر دا جا له هه ر جيگه يه كدا يان له هه ر كاريك دا بيت، ئايا ئيسلام پښتگه م ده دات كه وهك پاريزه ريك پشستگيری بكم له داواكار يكانيان؟

وه لام: يه كه م جار كاری پاريزه ري به ره ها دروست نی يه وه كو زور له پاريزه ره كان ده يكه ن، مه به ستم ئه وه يه ئه وه كه سه ی گريبه ستیان له گهل بكات كه (ديفاع) ی لي بكنه ئه گه ر كيښه ی ره وا بيت يان نا ره وا ئه وا هه ر كاری بۆ ده كهن و مش و مړ له گهل دادوه ره كاندا ده كهن له كاتيكدا ئه گه ر حوكمی دادوه ره كه ش حه ق بيت ئه مان هه ول ده دن ئه وه حوكمه نه چه سپيت ئه مه ش به م شيوه يه دروست نی يه ته نانه ت يه كيك له تاوانه گه وره كان ئه وه يه كه ئيمامی (الذهبي) له كتیبي (الكبائر) دا ناوی ناوه (قاضي السوء) به لام بۆ ئه وه بيت كه ها ولاتی چاو

پوشن بيت به حوكم و هوکاره كانی (ديفاع) كردن و ناسینی تاوانه كانی خو ی كه پي ده چيت نه زان بيت تيا ياندا وه بۆ ئه وه ی زولمی لی نه كريت له لايه ن كه سانكي خراپ و فيلبازه وه .

بۆ ئه وه پرسپاره ش كه ئه وه به پريزه ده يكات ئه گه ر ئه وه كه سه خراپه ستم ليكراو بوو ئه وا دروسته پشستگيری ئه وه ی لی بكريت كه ستم می لی نه كريت، به لام نه بيت ته يارمه تی يه كه بۆ ئه وه ره وشته خراپانه ی كه ده يانكات هه رچه ند ئه م پشستگيری و دفاع كردنه كاتيك پيويسته ئه گه ر كاريكي گرنه تر و سودمه ند تريت له كيس نه دات وه كه سی تر نه بيت پشستگيری لی بكات، وه كيښه كه يان حه لال بيت و بی سوود نه بيت، والله أعلم .

پ ۵ / ناوی ده رگا كانی به هه شت و مانا كه ی به كوردی چی يه ؟ وه ئايا موسلمانان له پوژي دوايی دا بۆيان هه يه له هه موو ده رگا كانی به هه شته وه بچه ژوره وه ؟ يان هه ر كه سه وه به پيی ئه جرو پاداشتی خو ی ده رگای چوونه ژوره وه ی بۆ ده كريت ته وه ؟

وه لام: پيشه كي باوه رمان به وه هه يه كه به هه شت چه ند ده رگايه كي هه يه وه له چه ندين فه رموده ی (صحيح) دا ئه وه هاتوه ، بۆ نمونه :

عن أبي هريرة رضي الله عنه أن رسول الله ﷺ قال:

(إذا جاء رمضان فتحت أبواب الجنة)^(٣).

وه له هه ديسى ئيمامى موسليما
ئه وه هاتووه كه به هشت هشت ده رگاي
هه يه له باسى ئه وهى هه ركه س دواى
ده ست نو يژگرتن بلى:

(أشهد أن لا إله إلا الله وحده لا شريك
له وأشهد أن محمداً عبده ورسوله)
ئه فه رموى: (إلا فتحت له أبواب الجنة
الثمانية يدخل من أيها شاء)^(٤).

بو ناوى ده رگاكانيش ئه م ناوانه
هاتون:

١ - (...) فمن كان من أهل الصلاة دُعي
من باب الصلاة، ومن كان من أهل الجهاد
دُعي من باب الجهاد، ومن كان من أهل
الصدقة دُعي من باب الصدقة، ومن كان
من أهل الصيام دُعي من باب الصيام و
باب الريان ... " ^(٥).

له م فه رموده يه ناوى چوار ده رگايان
هاتووه (ابن حجر) ئه لى:

پينجه ميان: ده رگاي (حج) ه چونكه
حه جيش پايه يه كى گه ورده يه له پايه كاني
ئيسلام، وه ده رگا بو ئه وانى تر هه بيت
بى گومان بو ئه ميش ده رگايه ك هه يه .

شه شه م: ده رگاي (الكاهن الغيظ
والعافين عن الناس) ه .

هه وته م: ده رگاي (الايمان: باب
المتوكلين) ه - ده رگاي ئه وانى لييه وه به
بى ليپرسينه وه و سزا ده چنه ژوره وه .
هه شته م: ده رگاي (ذكر) ه له وانى يه
هه شته م ده رگاي زانستيش بيت زانايان
هه موويان ئه م هيان باسكردوه ^(٦) .

ناوى ده رگاكان به كوردى:

- ١ - ده رگاي نو يژ .
- ٢ - ده رگاي زه كات .
- ٣ - ده رگاي پوژوو .
- ٤ - ده رگاي جيهاد .
- ٥ - ده رگاي هه ج .
- ٦ - ده رگاي ليپوردن له خه لك .
- ٧ - ده رگاي پشت به ستن به خوا .
- ٨ - ده رگاي يادكردنى خوا، يان
ده رگاي زانست .

سه باره ت به وهى ئايا موسلمانان بويان
هه يه له هه موو ده رگاكانى به هه شته وه
بچه ژوره وه؟ ئيمامى ئه بو به كر عليه السلام
ئه م پرسياره ي له پيغه مبه ر عليه السلام كردوه
و فه رموى:

(فهل يدعى أحد من تلك الأبواب كلها).
واته: ئايا كه س له موسلمانان له
هه موو ده رگاكانه وه بانگ بكرىت و
له هه موويانه وه بچيته ژوره وه؟
فه رموى: به لى بو كه سى ئه و سيفاتانه ي
تيادا كو بيتته وه .

(٣) (رواه البخاري برقم: ١٨٩٨) .

(٤) (رواه مسلم: ١/٢٠٩/٢٣٤) .

(٥) (رواه البخاري برقم: ٣٦٦٦) .

(٦) (بپروانه فتح الباري به رگى ٧: لاپه ره ٣٤) .

ئو بانگ ليکړدنه ش بو پړلياننه
 نه گينا هر له يه ک دهرگاوه نه چيته
 ژووره وه به لام نه وهی هه لگري هه موو
 سيفه ته کان بيت ده توانيت له هر کاميانه
 خوی بيه ویت بجيته ژووره وه ^(۷) .

پ ۶ / نه گهر که سيک ته لاق بخوات له
 حاله تی تووړه ییدا و بلی ته لاقم که وتبی
 شیري مانگا که تان ناخوم به لام خاوه
 مانگا که نیستا مپری کړیوه ئایا نه گهر
 شیري مانگا و مپره که تیکه ل بکری پاشان
 بکريت به ماستاو ئایا نه گهر له و ماستاو
 بخوات ته لاقه که ی ده که ویت؟

وه لام: ته لاق خواردن له کاتی تووړه یی
 دا سی حاله تی هه یه وه کو (ابن القيم)
 په حمه تی خوی لی بی باسی کردوه .
 يه که م: تووړه بوونی که خوی نه زانیت
 چی گوتووه، که ده گاته قوناغی (إعلاق)
 له م حاله ته دا ته لاقی ناکه ویت .

دوووهم: تووړه بوونی که پیشه کی تووړه
 بوونه و خوی به نه نقه ست و ویستی خوی
 ته لاق ده خوات نه م جوړه یان ته لاقی پی
 ده که ویت .

سی یه م: تووړه بوونی که نه گاته
 جوړی یه که م و دووهمیش نه بیت به لکو
 ته لاقیک به دمیدا بیت له تووړه ییدا که

مه به سستی نی یه به لام تووړه یی وای لی
 ده کات .

نه م جوړه زانایان پای جیاوازیان تیدا
 هه یه، وه پای په سهند نه وه یه که ته لاق
 له م حاله ته دا ناکه ویت نه مه له باره ی
 تووړه ییه وه له ته لاقدا به گشتی . نه ممما
 به ستنه وهی ته لاق به کردن یان نه کردنی
 شتی که وه نه وه پیی ده گوتريت (طلاق
 التعليق) نه مه ش زانایان کردوویانه به
 دوو به شه وه:

یه که م: (التعليق القسمي): بریتی یه
 له و ته لاقه ی نه وه که سه ته لاقه که ی
 ده به سستی به شتی که وه وه ته نه ها
 مه به سستی کردن یان نه کردنی شته که یه
 به بی نه وه ی مه به سستی ته لاق خستنی
 ژنه که ی هه بیت ته نه ها وه کو سویندیک
 ده یکات نه مه ش پای زانایانی له سه ری
 جیاوازه به لام پای په سهند به لای زانایان
 (ابن تیمیة و ابن القيم) و کومه لیکی تر
 له زانایان ته لاقی ناکه ویت .

دوووهم: (التعليق الشرطي): که
 بریتی یه له ته لاقی که سی که ته لاقه که ی
 ده به سستی به کردن یان نه کردنی
 شتی که وه له گهل نه وه شدا مهرجی داناوه
 که ته لاقی له ژنه که ی بکه ویت له کاتی
 پروودانی پیچه وانه ی خواسته که ی نه و نه م
 به شه یان زانایان نه لین یه که ته لاقی پی
 نه که ویت .

(۷) بپوانه: (فتح الباري شرح صحيح البخاري: بهرگی

به رده وام بوون له سه ری تاوه کو گه یشتن به دیداری خوی گه وره و پیغه مبه ری خوشه ویست ﷺ بو ناسینی سه له فیه ت زیاتر وا چاکه چه ندین کتیب و نوسراوی زانایانی سه له فی بخویننه وه وه له هر کویدا ده ژین هه لگرانی هه مان بیروپا بدوژنه وه و خو تانیان پی بناسینن وه پیویسته وریاش بن نه وه کو که سانیک هه بن خو یان به وه حیساب بکه ن و دوریش بن له و په یپه وه بو ئه م مه به سته ش ده توانن په یوه ندی بکه ن به و که سانه ی ناسراون به پاکی نیاز و مه نه ج و ئاکار و هه ول بو خزمه تکردنی مروقه کان به سۆز و میهره بانی .

والسلام علیکم ورحمة الله وبرکاته

تییینی: ئه م پرسیارانه له سایتی به هه شته وه: (www.ba8.org)
ئاراسته کراوه .

=====

www.ba8.org
www.salafikurd.com
www.r-rast.com
1428 - 2007

جا وه لام بو پرسیاره که ت ئه وه یه با توپه بوونی خوی له یه کیك له و سی جوړه ده ست نیشان بکات، ئه گه ر ئه وه یان بوو که ته لاقی پی ده که ویت ئه نجا با له به شه کانی (**طلاق التعلیق**) دا خوی بدوژیته وه، وه ئایا له کاتی خواردنی ته لاقه که نیازی ته لاقدانی خیزانی هه بووه ئه گه ر هه یبووبی ئه وا یه که ته لاقی ده که ویت هه رچه نده ته لاقی وتبیت، ئه گه ر نه یبووبی ئه وا ئه گه ر ئه و خواردنه ی خوارد که سویندی له سهر خواردووه ئه بیت که فاره تی سویندیک بدات که بریتی یه له ناندانی (ده) هه ژار که ده گاته نزیکه ی (دوانزه) کیلوگرام برنج یان گه نم.

پ ٧ / من ناوم کاروانه خو م و چه ند هاوړپیه کم ئه مانه ویت ببین به سه له فی چو ن بکه ین؟ و چی بکه ین؟ خوی گه وره پاداشتی خیرتان بداته وه . والسلام علیکم ورحمة الله .

وه لام: ئه و برایانه ی که ئه یانه ویت ببین به سه له فی نویسیوانه چو ن و چی بکه ین؟
برایانی به ریز: پیویسته ئه وه بزانی سه له فیه ت واته ئیسلامی راسته قینه و دوور له هه موو که م و کوپی و به رژه وه ندی یه کی که سی و حزبی، وه بریتی یه له خو یه کلاکردنه وه بو خوا وه نگاو هه لگرتن له سهر سوننه تی (**صحیح**) ی پیغه مبه ری خوا ﷺ وه